

Ks. Stanisław Dyk

ZASADY INTERPRETACJI TEKSTU BIBLIJNEGO W PRAKTYCE KAZNODZIEJSKIEJ

XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, które odbyło się w Rzymie w dniach 5-26 października 2008 poświęcone zostało roli, jaką słowo Boże pełni w życiu i misji Kościoła. Celem Synodu było określenie działań, które zmierzałyby do zwiększenia kontaktu wszystkich chrześcijan z Pismem Świątym¹. Synod miał zwrócić szczególną uwagę na kontakt wiernych ze słowem Bożym dokonujący się w czasie Eucharystii, w której Kościół spożywa i podaje wierzącym „chleb życia ze stołu słowa Bożego i Ciała Chrystusowego” (KO 21)². Niedzielną Msza św. jest ponadto dla bardzo wielu chrześcijan podstawowym, a niekiedy jedynym kontaktem ze Słowem. W tej perspektywie szczególna rola przypada homilii chrześcijańskiej, która będąc wyjaśnieniem i aktualizacją tekstu biblijnego (por. KL 35) jawi się jako regularny pokarm chrześcijańskiego życia i wiary³.

---

¹ Por. RADA ZWYCZAJNA SEKRETARIATU GENERALNEGO XII ZWYCZAJNEGO ZGROMADZENIA OGÓLNEGO SYNODU BISKUPÓW. *Instrumentum Laboris: Słowo Boże w życiu i misji Kościoła. „Lineamenta”*. http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20070427_lineamenta-xiiassembly_pl.html [dalej skrót: *Lineamenta*] nr 4.

² *Tamże*. nr 4, 21-23.

³ W słowie Bożym zawiera się tak wielka „moc i potęga, że staje się ono dla Kościoła podstawą i siłą żywotną, a dla dzieci Kościoła umocnieniem wiary, pokarmem duszy, czystym i trwałym źródłem życia duchowego” (KO 21).

Homilia jest strukturalnie zależna od Pisma św. Z niego bowiem wyjęte są czytania, które wyjaśniane są w homilii (por. KO 24). Podstawowym wymogiem każdej homilii jest zatem absolutna wierność przesłaniu zawartemu w biblijnym słowie Bożym (por. KL 35). Wierność Biblii jest wiernością samemu Bogu, jako jej głównemu autorowi. Od takiej wierności zależy między innymi zbawcza wartość homilii. Głównym zadaniem kaznodziei będzie więc odkrycie i głoszenie autentycznego, biblijnego orędzia. W ten sposób umożliwi on swym słuchaczom udział w misteriach objawionych w tekście świętym oraz może im dać odpowiedź objawiającemu się i zbawiającemu Bogu⁴.

Każdy homilista powinien pamiętać, że ukazane w Biblii zbawcze misteria przedstawione zostały za pomocą pewnej szaty słownej (język, styl, sposób wyrażania myśli), która związana jest z określonym kontekstem historycznym, z konkretną kulturą (por. KDK 58). Pierwszym zadaniem kaznodziei będzie zatem przebicie się przez tę „zewnątrzną szatę” i dotarcie do ducha tekstu. Ten hermeneutyczny wysiłek homilisty będzie polegał na odkryciu zamysłu, motywacji stojącej u źródeł tekstu⁵. Chodzi o określenie orędzia, jakie w danym czasie, w danej kulturze zamierzał przekazać redaktor tekstu, opowiadając

---

⁴ Przepowiadanie homilijne jest kontynuacją misji Chrystusa, której głównym celem było włączenie człowieka w życie Boga (por. J 14,23). H. SIMON. *Przepowiadanie biblijne*. W: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*. Red. J. Kudasiewicz. Lublin 1991 s. 49 n.

⁵ Jeśli kaznodzieja nie dotrze do zamysłu, ducha tekstu, to jego homilia będzie oscylowała w kierunku takich błędów przepowiadania jak historycyzm bądź biblicyzm. Błąd historycyzmu ma miejsce wówczas, gdy kaznodzieja koncentruje się na przeszłości misterium ukazanego w Biblii i jego szczegółach, z których wyprowadza tylko jakieś budujące czy moralne zastosowanie dla współczesnych słuchaczy. Wówczas to homilista z reguły powtarza jeszcze raz tekst biblijny, ale już własnymi słowami, ewentualnie rozwijając czy upiększając jakieś jego szczegóły. Zbawcze misterium jawi się wówczas jako wydarzenie zamknięte w przeszłości i nie posiadające dynamicznego znaczenia dla „dzis” słuchacza. Powodem takiego historyzującego przepowiadania może być również błędne mniemanie, że wierność tekstowi świętemu (a stąd zbawcza moc homilii) polega na powtarzaniu biblijnych formuł w ich historycznym brzmieniu. W ten sposób kaznodzieja kopiuje biblijny język, styl, sposób wyrażania myśli, przez co jeszcze bardziej się oddala od współczesnego słuchacza. Takie przepowiadanie nazywa się właśnie błędem biblicyzmu. Homilie, powstałe pod wpływem tego rodzaju błędu często brzmią jak nawoływanie do wiary w słowa biblijne, a nie do wiary w Boga, którego są one świadectwem, i głoszą raczej Biblię, a nie jej orędzie. Por. S. DYK. *Współczesne przepowiadanie homilijne misteriów publicznego życia Jezusa*. Lublin 2008 s. 293-295.

właśnie taki, a nie inny szczegół, fakt, mowę, przekazując taką, a nie inną wizję świata⁶. Kaznodzieja ma odpowiedzieć zatem na pytanie, o „co” chodziło Markowi, Mateuszowi, Łukaszowi, Janowi (...), którzy przekazali taki, a nie inny tekst (por. KO 12)⁷.

Odkryciem właściwego orędzia zbawczego, zamysłu stojącego u źródeł tekstu biblijnego zajmuje się współczesna egzegeza. Dlatego też w przygotowaniu homilii kaznodzieja powinien odwoływać się do osiągnięć hermeneutyki biblijnej⁸. Brak odpowiedniego przygotowania do pracy z tekstem biblijnym „prowadzi do pokusy, by zaniechać pogłębiania lektury biblijnej i zadowolić się moralizatorstwem oraz mówieniem o kwestiach aktualnych, ale naświetlonych przez słowo Boże”⁹.

---

⁶ „Na pierwszym miejscu chodzi więc o odkrycie sensu, jaki ma tekst w swoim kontekście historycznym. Bez uwzględnienia tej zasady lekturze Biblii grozi niebezpieczeństwo rozminięcia się z prawdą tekstu. Przecież Bóg objawia siebie pośród historii, ze wszystkimi tego konsekwencjami, przez ludzkie słowo, na którym wycisnęły piętno wszelkie uwarunkowania przestrzenno-czasowe, w jakich ono się zrodziło. Dlatego umiejętność odczytania tych uwarunkowań, gwarantuje uchwycenie prawdziwego znaczenia tekstu. Chcąc zrozumieć Boga, trzeba najpierw zrozumieć człowieka w ramach jego języka, środowiska i kultury”. S. HAREZGA. *Niewłaściwe sposoby korzystania z Pisma świętego*. W: *Obecność Biblii w katechezie*. Red. H. Słotwińska. Lublin 2008 s. 48 n.

⁷ Por. L. BRESSAN. *Słowa Jezusa z Nazaretu w liturgii. Przepowiadanie w liturgii a współczesność Jezusa*. „Przegląd Homiletyczny” 9:2005 s. 13; SIMON. *Przepowiadanie biblijne* s. 62 n; TENŻE. *Od służebnego do historiozbawczego traktowania Biblii w przepowiadaniu naszego stulecia*. „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 7:1979 s. 123-138.

⁸ Por. J. KUDASIEWICZ. *Biblia – historia – nauka. Rozważania i dyskusje biblijne*. Kraków 1986 s. 106 n. Por. W. BRONSKI. *Homilia w dokumentach Kościoła współczesnego*. Lublin 1999 s. 62-64.

⁹ Por. PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA. *Interpretacja Biblii w Kościele*. W: *Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*. Red. R. Rubinkiewicz. Warszawa 1999 [dalej skrót: IBK] IV, C. 3 (s. 96). „Bez znajomości Biblii, a ta bez hermeneutyki jest niemożliwa, kaznodzieja najczęściej głosi własne pomysły, po swojemu interpretując tekst. (...) Bez egzegezy kaznodzieja pozostaje często na opisowej warstwie tekstu, «ślizga się» po problemach teologicznych, ledwo ich dotyka, a nierzadko przeocza w przepowiadaniu to, co istotne i zasadnicze. Kanwą kazania bywają wówczas sprawy uboczne i marginalne”. SIMON. *Przepowiadanie biblijne*. s. 68 n.

1. HERMENEUTYCZNE METODY WSPÓŁCZESNEJ EGZEGEZY BIBLIJNEJ

Kaznodzieja powinien orientować się w rozwoju badań hermeneutyki biblijnej. Współczesna egzegeza biblijna dążąc do odkrycia orędzia tekstu Pisma św. posługuje się przede wszystkim metodami diachronicznymi i synchronicznymi. Należy tu wspomnieć także o takich sposobach analizy tekstu biblijnego, które nie są właściwą metodą egzegetyczną, lecz podejściem do Biblii z punktu widzenia osoby studiującej dany tekst. Mowa tu o podejściu do Biblii na podstawie Tradycji (podejście kanoniczne, podejście w oparciu o żydowskie tradycje interpretacji, podejście w oparciu o historię oddziaływania tekstu) lub też o podejściu związanym z „naukami humanistycznymi”, czy też ze szczególnymi sytuacjami współczesnymi (podejście kontekstualne)¹⁰.

a) *Metoda historyczno-krytyczna*

Podstawowym założeniem przy stosowaniu metod diachronicznych (historyczno-krytycznych)¹¹ jest stwierdzenie, że żaden tekst, święty czy świecki, nie jest rzeczywistością zamkniętą samą w sobie i niezależną od jakiegokolwiek wpływu kulturowego czy historycznego. Dlatego niezbędną pomocą w zrozumieniu tekstu jest znajomość sytuacji kulturowej, w której powstawał. Na metodę tę składa się wiele etapów¹².

Pierwszym momentem metody historyczno-krytycznej jest wyodrębnienie danego tekstu jako jednolitej całości. Jest to szczególnie ważne w przypadku Biblii, która powstawała na przestrzeni wieków. Na tym etapie próbuje się ustalić moment kompozycji danego tekstu oraz ewentualne, późniejsze dodatki do jego oryginalnego brzmienia. W tym miejscu określa się także, jaki był sens takich dodatków, czy

---

¹⁰ Por. H. WITCZYK. *Rola bibliistyki w procesie kształcenia kaznodziejów*. W: *Integralne kształcenie kaznodziei*. Red. W. Broński. Lublin 2006 s. 143 n.

¹¹ Zob. IBK I, A. 1-2 (s. 28-33). *Metoda historyczno-krytyczna jest niezbędna dla prawidłowej egzegezy, przy czym trzeba ją odpowiednio uzupełnić innymi metodami?*. *Lineamenta* nr 16.

¹² Por. H. S. YOFRE. *Esegesi contemporanea*. W: *Dizionario di Omiletica*. Red. M. Sodi, A. M. Triacca. Torino – Bergamo 1998 s. 482 n.

wtraconych w tekst objaśnień, jak objaśnienia te pomagają w zrozumieniu całego tekstu. Następnym krokiem jest krytyka redakcji tekstu. Chodzi tu o ustalenie procesu, jaki przeszedł dany tekst poczynając od jego pierwszej, spisanej formy aż do obecnego kanonicznego kształtu. Jeśli to możliwe, należy tutaj określić proces ustnego przekazu danego tekstu, proces, który miał miejsce jeszcze przed jego spisaniem. Ustalenie takiego przekazu i porównanie go z tekstem spisany może pomóc w lepszym zrozumieniu tego ostatniego. Po krytyce redakcji tekstu, egzegeta wraca do wyodrębnionego wcześniej, jako pewną całość, danego fragmentu tekstu spisanego. Następnie w sposób najdokładniejszy z możliwych opisuje jego formę syntaktyczną, wartości semantyczne, styl oraz strukturę. Taka refleksja pozwala przyjrzeć się z bliska danemu tekstowi, zanim będzie się go analizować z perspektywy całości. Taką perspektywę całościowego spojrzenia na dany tekst osiąga się poprzez ustalenie jego rodzaju literackiego. Wówczas to dana perykopa ujęta jest w relacji z innymi fragmentami tekstu. Zabieg taki pozwala także odczytać dany tekst w kontekście kulturowych tendencji, które miały miejsce w danym momencie historycznym. Ostatnim etapem metody historyczno-krytycznej jest określenie tradycji, to znaczy różnorodnych wpływów kulturowych, którym podlegał autor tekstu podczas jego komponowania. Należy tutaj dodać, że w metodzie diachronicznej nie chodzi tylko o badanie prehistorii jakiegoś tekstu, lecz o spojrzenie na aktualny tekst przy uwzględnieniu wpływów jakim podlegał na przestrzeni wieków.

b) Metody synchroniczne

Metody synchroniczne w przeciwieństwie do metod historyczno-krytycznych bazują już na ostatecznym stadium tekstu biblijnego i pomijają sprawę ewolucji, której on podlegał. Taki punkt wyjścia bierze się z założenia, że wiedza na temat kształtowania się danego tekstu na przestrzeni czasu jest albo niemożliwa do określenia, albo mało użyteczna¹³. Metodom tym towarzyszy przypuszczenie, że ostateczne stadium rozwoju tekstu jest w stanie lepiej ukazać jego orędzie, niż jego pośrednie stadia. W czasie ostatnich trzydziestu lat mówi się między innymi o takich metodach synchronicznych jak: metoda retoryczna, narracyjna, strukturalistyczna¹⁴.

---

¹³ Por. A. MALINA, *Chrzest Jezusa w czterech Ewangeliach*. Lublin 2007 s. 40-43.

¹⁴ Por. YOFRE, *Esegesi contemporanea*. s. 483.

Metoda retoryczna skupia swoją uwagę na technikach przekonywania stosowanych przez tekst, który nie posiada charakteru narracji. W studium takim można wykorzystywać kryteria retoryki klasycznej (grecko-lacińskiej) oraz współczesnej („nowej”) retoryki. Trzeba jednak unikać tutaj ryzyka zbyt dosłownego przeniesienia na tekst Pisma św. kategorii takiej retoryki, która sięga do świata myśli bardzo różnego od świata biblijnego. W metodzie tej próbuje się również wypracować retorykę biblijną w oparciu o kategorie obecne w mowach biblijnych. Poza prostym ustaleniem kategorii retorycznych (figur, stylu, typu mowy) w studium takim próbuje się wyjaśnić, w jaki sposób określone użycie języka może doprowadzić do przekonania słuchacza. Metodę tę można zastosować do tekstów prorockich, a przede wszystkim do tekstów św. Pawła¹⁵.

Metoda narracyjna analizuje tekst o charakterze narracji i próbuje odkryć jego sens, analizując jego kolejne aspekty. Podstawowym celem takiej analizy jest ukazanie pewnego rodzaju *itinerarium*, które tekst proponuje czytelnikowi: pytania, które zostają mu postawione; elementy odpowiedzi, które może tu znaleźć; wrażenia, idee, wartości i osądy, które są mu zaofierowane oraz synteza, którą jedynie on może dokonać. Aby osiągnąć ten cel w metodzie narracyjnej szczególną uwagę zwraca się na właściwe elementy opowiadania: typ i struktura akcji oraz ukazanych scen; rola poszczególnych bohaterów akcji; punkt widzenia narratora i w konsekwencji relacja między narratorem, narracją i czytelnikiem¹⁶.

Metoda strukturalistyczna, nazywana również semiotyczną, zakłada całkowitą rozłączność pomiędzy tekstem, jego autorem i okolicznościami kompozycji. Twierdzi się tu, że niezależnie od (prawie

---

¹⁵ Por. IBK I, B. 1 (s. 34 n); R. RUBINKIEWICZ. *Nowe aspekty egzegezy biblijnej w świetle dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej „O interpretacji Biblii w Kościele”*. W: *Interpretacja Biblii w Kościele*. s. 105-107.

¹⁶ Por. IBK I, B. 2 (s. 35-37); RUBINKIEWICZ. *Nowe aspekty egzegezy biblijnej*. s. 107 n; MALINA. *Chrzest Jezusa*. s. 44-48. Zob. J. CHMIEL. *Opowiadania biblijne: aspekt genologiczny i hermeneutyczny*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 41:1988 nr 1 s. 44-51; Z. PAWŁOWSKI. *Hermeneutyczna metoda opowiadania we współczesnej egzegezie*. „Collectanea Theologica” 62:1992 nr 1 s. 5-17; M. GOŁĘBIEWSKI. *Struktura opowiadania jako podstawowa kategoria egzegezy i teologii narracyjnej*. „Ateneum Kapłańskie” 86:1994 z. 1 s. 58-66; W. RAKOCY. *Metoda narracyjna w interpretacji tekstu biblijnego*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 48:1995 nr 3 s. 161-168; S. SZYMIK. *Podstawowe aspekty analizy narracyjnej tekstu biblijnego*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 49:1996 nr 2 s. 90-103.

niemożliwych do odkrycia) intencji autora, tekst posiada swój własny sens. Jest on możliwy do odczytania na drodze analizy zagadnień językowych i kulturowych, które determinowały powstanie tekstu o takim, a nie innym kształcie. Ich wpływ na tekst dokonywał się poza świadomością samego autora biblijnego¹⁷.

Potrzeba bardziej szczegółowego zbadania relacji między twórcą tekstu, jego następnymi odtwórcami i łańcuchem następujących adresatów, skłoniła egzegetów do szczególnego zainteresowania się lingwistyką paradygmatyczną. Zajmuje się ona tekstem o tyle, ile jest on elementem w procesie komunikacji między nadawcą i odbiorcą. Dziecina ta jest jeszcze w procesie rozwoju. Pomaga ona skoncentrować egzegetyczne poszukiwania nie tylko na treści tekstu, lecz głównie na intencji, z którą nadawca zwraca się z jakimś tekstem do określonego odbiorcy¹⁸.

c) *Podejścia do Biblii*

Podejścia do Biblii wybierane są w zależności od natury badanego tekstu oraz w zależności od celu, jaki takiemu studium towarzyszy. Przy podejściu opierającym się na Tradycji, należy wspomnieć o wielu celach towarzyszących takim metodom, jak na przykład zasada integralnej lektury tekstu (podejście holistyczne), po to, aby móc dotrzeć do właściwego zrozumienia. Jeśli takie podejście rozciąga się nie tylko na dzieło biblijne, lecz także na całość tekstu otrzymanego od wierzącej, hebrajskiej czy chrześcijańskiej wspólnoty to wówczas mówi się o kanonicznym podejściu do tekstu. Poza tym, jeśli taka całościowa lektura bierze pod uwagę sposób odczytania tego tekstu nie tylko wewnątrz samej Biblii, lecz także w żyjącej potem wierzącej wspólnocie, to wówczas mówi się o tzw. *Wirkungsgeschichte* („historia skutków tekstu”). Wewnątrz takiej lektury miejsce pierwszorzędnej wagi przypada egzegezie Ojców Kościoła. Odniesienie się do tradycji hebrajskiej jest bardzo użyteczne, jeśli dany tekst został skomponowany przez autora ukształtowanego w takiej tradycji, czego przykładem może być osoba apostoła Pawła¹⁹.

---

¹⁷ Por. IBK I, B. 3 (s. 38-40); RUBINKIEWICZ. *Nowe aspekty egzegezy biblijnej*. s. 108 n. Zob. R. BARTNICKI. *Ewangelie w analizie strukturalno-semiotycznej*. Warszawa 1992.

¹⁸ Por. YOFRE. *Esegesi contemporanea*. s. 483.

¹⁹ Por. IBK I, C. 1-3 (s. 40-45); RUBINKIEWICZ. *Nowe aspekty egzegezy biblijnej*. s. 109-111; YOFRE. *Esegesi contemporanea*. s. 484; Zob. W. CHROSTOWSKI. *Żydowskie tradycje interpretacyjne pomocą w zrozumieniu Biblii*. W: *Interpretacja Biblii w Kościele*. s. 131-146.

Użytecznym dla zrozumienia tekstu biblijnego może być również uwzględnienie podejścia do Biblii przez nauki humanistyczne. Na skomponowanie pism biblijnych miały bowiem wpływ uwarunkowania psychologiczne ich autorów. Należy więc tutaj odnieść się do nauk, które te uwarunkowania zbadają, szczególnie do socjologii (pomaga zrozumieć ekonomiczne, kulturowe i religijne funkcjonowanie świata biblijnego), antropologii (pomaga poznać występujący w Biblii szeroki zakres aspektów, które odbijają się w języku, sztuce, religii, a także w ubraniu, ozdobach, świętach, tańcach, mitach, legendach i tego wszystkiego, co dotyczy etnografii) i psychologii (pomaga lepiej odczytać teksty biblijne rozumiejąc je jako doświadczenie życiowe i reguły zachowania; może pomóc w wyjaśnieniu sensu rytów kultu, ofiar, zakazów, obrazowego języka Biblii, metaforycznego znaczenia opowiadań o cudach, dramatycznej siły wymowy wizji i przekazów apokaliptycznych). W takim przypadku mówi się o podejściu socjologicznym, podejściu przez antropologię kulturową oraz podejściu psychologicznym i psychoanalitycznym²⁰.

W podejściu kontekstualnym należy uwzględnić problemy, mentalność, zainteresowania i uwarunkowania historyczne czytelników tekstu biblijnego. Sytuacja ta wymaga ponownego rozważenia tych tekstów, które odczytywane były zawsze w innej perspektywie, bądź też przy zaniedbaniu jakiegoś szczególnego problemu. Do tego typu podejścia, które wykorzystuje wszystkie metodologie, należy egzegeza służąca celom socjo-religijnym, jak np. egzegeza teologii wyzwolenia w Ameryce Łacińskiej (podejście wyzwolenicze), ruchów feministycznych w USA i Kanadzie (podejście feministyczne), ruchów anty-separatystycznych w Afryce i Indiach lub też grup ekumenicznych w Europie²¹.

---

²⁰ Por. IBK I, D. 1-3 (s. 45-49); RUBINKIEWICZ. *Nowe aspekty egzegezy biblijnej*. s. 111-113. Zob. J. SUCHY. *Podejście psychologiczne psychoanalityczne w egzegezie biblijnej*. W: *Interpretacja Biblii w Kościele*. s. 147-157.

²¹ Por. IBK I, D. 1-2 (s. 50-54); RUBINKIEWICZ. *Nowe aspekty egzegezy biblijnej*. s. 113-115. Zob. E. J. JEZERSKA. *Podejście feministyczne w interpretacji Biblii*. W: *Interpretacja Biblii w Kościele*. s. 158-168.

2. KAZNODZIEJSKA INTERPRETACJA TEKSTU BIBLIJNEGO

Aby odkryć autentyczne orędzie tekstu biblijnego, kaznodzieja powinien korzystać z osiągnięć współczesnej biblistyki, która pośród swych głównych celów ma służbę kaznodziejstwu (por. KO 23-24). Należy nieustannie przewyciężyć rozdział między egzegezą a praktyką kaznodziejstwa. Droga od tekstu do kazania powinna biec zawsze poprzez egzegezę. Znajomość metod egzegetycznych pomoże kaznodziei w odkryciu całego bogactwa tekstów, bez niebezpieczeństwa zagubienia się w jakichś niepewnych interpretacjach i domysłach. Uchroni go to również przed wychodzeniem poza orędzie tekstu biblijnego i formułowaniem w kazaniu jedynie jakichś katechetycznych czy moralnych pouczeń, bądź też przed posługiwaniem się ogólnikami, komunałami i banałami. Należy pamiętać przecież, że to odkryte za pomocą egzegezy orędzie biblijne jest podstawą do dokonywania interpretacji i aktualizacji²². Dlatego homilijna aktualizacja „suponuje poprawną egzegezę tekstu, która określa jego sens wyrazowy”²³.

Niektóre metody egzegetyczne mogą jednak dostarczyć kaznodziei trudności w ich zastosowaniu. W takim wypadku wskazane jest korzystanie z dobrych pomocy egzegetycznych: „Jeśli osoba, która aktualizuje, nie ma formacji egzegetycznej, powinna odwołać się do dobrych przewodników lektury, które pozwolą dobrze pokierować interpretacją”²⁴. Kaznodzieja nie powinien jednak nigdy rezygnować z własnego wysiłku egzegetycznego. Taka praca bowiem ułatwia również wejście w treściową dynamikę tekstu oraz zaangażowanie się kaznodziei w późniejsze głoszenie odkrytego kerygmatu²⁵. Powinien on zatem znać

---

²² Por. J. TWARDY. *Głoszenie cudów Jezusa dzisiaj*. Kielce 2001 s. 92.

²³ IBK IV, A. 2 (s. 89).

²⁴ *Tamże*.

²⁵ Praca egzegetyczna pomoże kaznodziei wniknąć we wnętrze Biblii, w jej duchowe bogactwo, „zasmakować” w niej. Pismo św. stanie się wtedy dla niego księga żywą, słowem prawdy i łaski. Por. SIMON. *Przepowiadanie biblijne*. s. 70, 82. Rzeczą oczywistą jest tutaj stwierdzenie, że kaznodzieja winien mieć również w świadomości teologiczne zasady interpretacji Pisma św., czyli: zasadę zastosowania hermeneutyki wiary, zasadę podkreślenia roli wspólnoty wiary, zasadę interpretacji w świetle biblijnej tradycji i jedności Pisma św., zasadę interpretacji Starego Testamentu w świetle tajemnicy paschalnej, zasadę interpretacji w świetle żywej tradycji Kościoła, zasadę uwzględnienia celu interpretacji (por. KO 10-16; KKK 109-114). Por. M. WRÓBEL.

i sam stosować przynajmniej podstawowe zasady hermeneutyczne. Wśród nich wyliczyć należy poznanie rodzaju literackiego, tradycji i redakcji tekstu, jego kontekstu oraz kompozycji. Poza tym kaznodzieja nie może zapomnieć także o tak prostych metodach studiowania Biblii, jak: korzystanie z różnych i dobrych tłumaczeń tekstu biblijnego, poznanie realiów biblijnych, refleksja nad poszczególnymi elementami tekstu, korzystanie z komentarzy wielkich autorów klasycznych. Bardzo ważna jest również duchowa interpretacja Pisma św., którą w tym przypadku nazwać można kaznodziejską medytacją nad tekstem biblijnym.

a) Poznanie rodzaju literackiego perykopy

Poznanie rodzaju literackiego perykopy to jedna z podstawowych zasad hermeneutycznych. Pismo św., którego autorem jest Bóg, jest także dziełem człowieka, który posłużył się konkretną formą literacką. Każdy rodzaj literacki na swój sposób przekazuje zbawczą prawdę. Poznanie danego gatunku literackiego pomoże w lepszym odkryciu tego, „co w określonych rzeczywistościach hagiograf zamierzał wyrazić i rzeczywiście wyraził za pomocą stosowanych wówczas gatunków literackich” (KO 12). Nie należy tu oczywiście zbytnio przeciwstawiać oraz sztucznie oddzielać treści od formy, ale powinno się je rozpatrywać w ścisłej, wewnętrznej jedności²⁶.

W tym miejscu kaznodzieja może sięgnąć do synchronicznych metod egzegetycznych, a przede wszystkim do analizy narracyjnej. Większość perykop ewangelicznych przekazana jest bowiem w formie opowiadań, w których występują osoby, akcja, dialogi. Teksty te są nie tylko relacją, przekazem informacji, ale powinny służyć kształtowaniu postaw. Kaznodzieja powinien zadać sobie zatem pytanie, w jaki sposób dana narracja pobudzi jego słuchaczy do naśladowania (identyfikacji) ukazanych w niej postaci²⁷.

Zasady katolickiej interpretacji tekstów biblijnych. W: *Obecność Biblii w katechezie.* Red. H. Słotwińska. Lublin 2008 s. 63-66; W. PRZYCZYNA. *Kaznodziejski przekaz opowiadań biblijnych.* Kraków 2000 s. 119-122.

²⁶ Por. KUDASIEWICZ. *Biblia – historia – nauka.* s. 110 n.

²⁷ Por. TWARDY. *Głoszenie cudów Jezusa.* s. 95. Centralną i dominującą postacią opowiadań ewangelicznych jest oczywiście sam Jezus. „Jako Mesjasz i Syn Boży (Mk 1,1) nie podlega identyfikacji, ale poprzez interakcje z innymi ludzkimi aktorami pozostaje wzorem i propozycją identyfikacji do naśladowania. Dotyczy szczególnie uczniów, którzy z racji przebywania ze swoim Mistrzem, poprzez osobistą formację, uczą się Go naśladować”. S. HAREZGA. *Jezus i Jego uczniowie. Model chrześcijańskiej formacji w Ewangelii według św. Marka.* Lublin 2006 s. 33.

Posługując się analizą narracyjną, kaznodzieja przeprowadzi w tym przypadku kilka czynności. Najpierw określi wątek akcji: tło-scena, zawiązanie akcji, skomplikowanie, moment przełomowy, scena końcowa. Następnie zwróci uwagę na dynamikę czynności, określi ich kierunek: od czego się zaczyna i ku czemu zdąża; jakie działania zmieniają tok akcji. Potem przeprowadzi analizę postaci – ról egzystencjalno-historiozbawczych: pierwszoplanowa, drugoplanowa, epizodyczna. Odpowie sobie na pytanie: kim jest osoba zabierająca głos w danym tekście (Bóg Ojciec, Jezus, prorok, apostoł, szatan); jacy są słuchacze, do których osoba ta się zwraca (osoba lub grupa, autorytety lub lud, uczniowie lub przeciwnicy)? W oparciu o zachowania i dialogi występujące w tekście kaznodzieja określi potem, jakie są uczucia i myśli kierujące bohaterami. W ten sposób będzie mógł dostrzec rozwój zdarzeń, bądź też przemianę dokonującą się u postaci biblijnych. Praca taka pozwoli lepiej odkryć kerygmat opowiadania biblijnego oraz może być kanwą, na której kaznodzieja zbuduje swoją homilię²⁸.

Opowiadanie biblijne można interpretować także biorąc pod uwagę jego dwa aspekty: wyrażeniowy (jak dane wydarzenie jest opowiedziane) i treściowy (analiza opowiedzianego wydarzenia). W analizie aspektu wyrażeniowego należy odpowiedzieć na pytania: gdzie znajduje narrator opowiadający historię (w świecie opowiadania lub poza nim)? Z jakiego punktu widzenia opowiadana jest dana historia (Jezusa, apostołów, tłumu)? Czy narrator dokonuje oceny postaci i ich działań? Natomiast analizując treść opowiadania, należy zwrócić uwagę na występujące w tekście postacie (ludzie, zwierzęta, zjawiska) oraz relacje między nimi; czas, w którym ma miejsce opowiadanie (jakie było zamierzenie autora opowiadania, który w taki sposób określił czas?); przestrzeń i miejsce akcji (często wyjaśniają one motywy postępowania bohaterów opowiadania); oczekiwania i życzenia postaci

---

²⁸ POŁ. YOFRE. *Esegesi contemporanea*. s. 484; HAREZGA. *Jezus i Jego uczniowie*. s. 33 n; J. A. WALLACE. *Przepowiadanie na Święta Pańskie*. „Przegląd Homiletyczny” 8:2004 s. 60-62; WITCZYK. *Rola biblistyki w procesie kształcenia kaznodziejów*. s. 148; S. GOMEZ i J. H. PRADO FLORES. *Come annunciare Gesù*. Roma 1992 s. 84-88. Autorzy proponują, aby przy takiej lekturze wyobrazić sobie scenę biblijną (obrazowanie) ze wszystkimi detalami środowiska (ważne są tutaj kolory, zapachy, światło słońca, środowisko fizyczne) i postawą psychologiczną jej bohaterów. Następnie sporządzić prosty rysunek najbardziej znaczących szczegółów i opisać te dwie czynności. Kolejnym krokiem miałyby być tutaj dramatyzacja (dodanie uczuć i emocji do opowiedzianego wydarzenia; podkreślenie a nawet wyolbrzymienie naturalnych elementów w epizodzie biblijnym).

występujących w opowiadaniu; wzorce i wartości uznawane przez występujące w opowiadaniu postacie (ich stosunek do dobra i zła, zajmowane stanowiska, wyrażone przekonania)²⁹.

b) Uwzględnienie zasady tradycji i redakcji tekstu biblijnego

Kaznodzieja powinien uwzględnić zasadę tradycji i redakcji tekstu biblijnego. Mówiąc o zasadzie tradycji chodzi o poznanie środowiska wiary (*Sitz im Leben*), w jakim powstał tekst biblijny. Taka wiedza pozwoli łatwiej odczytać zamierzenia hagiografa, który był przecież inspirowany teologią danego środowiska wiary. Uwzględniając zasadę redakcji, kaznodzieja powinien pamiętać, że autor biblijny pisał do konkretnych adresatów, uwzględniając ich specyfikę życia i problemy. Dostosowywał zatem Ewangelię do potrzeb danej wspólnoty. Przez to nadawał jej nowy, egzystencjalny wymiar. Poszerzał rozumienie Ewangelii. Kaznodzieja powinien mieć tego świadomość, bo inaczej takie samo rozumienie będzie przekazywał współczesnym sobie słuchaczom, przez co narazi się na brak aktualizacji. Trzeba zatem, aby w tym miejscu odpowiedział sobie na pytanie: kto, kiedy, do kogo i w jakim celu spisał dane opowiadanie o Jezusowym misterium? Pomocą w odpowiedzi na to pytanie będą dla kaznodziei chociażby wprowadzenia do Pisma św., a szczególnie do czterech Ewangelii³⁰.

c) Określenie biblijnego kontekstu i miejsc paralelnych

Kaznodzieja powinien pamiętać o określeniu kontekstu i miejsc paralelnych tekstu biblijnego. Dana perykopa zawarta w Lekcjonarzu została bowiem wyjęta z jakiejś większej biblijnej całości, z jakiegoś bloku treściowego. Powinien więc sięgnąć do samej Biblii, aby zobaczyć czy dana perykopa stanowi prawdziwą całość, czy też została ucięta w taki sposób, że lektura liturgiczna pominęła jakiś ważny element tekstu biblijnego. Może się bowiem zdarzyć, że zasadnicza myśl danej całości biblijnej leży poza umieszczoną w Lekcjonarzu perykopą. Jej zrozumienie zatem zależne jest od myśli znajdującej się poza nią (a więc w Biblii, nie w Lekcjonarzu). Kaznodzieja winien zatem zawsze sięgać najpierw po Biblię, aby zbadać bezpośredni, biblijny kontekst bliższy perykopy Lekcjonarza. Kontekst ten stanowią

---

²⁹ PRZYCZYNA. *Kaznodziejski przekaz opowiadań*. s. 117 n.

³⁰ Por. SIMON. *Przepowiadanie biblijne*. s. 67; KUDASIEWICZ. *Biblia – historia – nauka*. s. 111 n.

perykopy biblijne poprzedzające i następujące po badanym tekście. Taka praca ustrzeże homilistę przed niewłaściwym (subiektywnym i ograniczonym) jej zrozumieniem³¹.

Aby zatem dobrze odczytać sens perykopy biblijnej nie wystarczy jednak pamiętać tylko o kontekście bezpośrednim. Należy wziąć pod uwagę także kontekst bliski (cykl literacki), dalszy (dana księga Biblii) i ogólny (całe Pismo św.). Poza tym kontekstem literackim konieczne jest także, aby wziąć pod uwagę konteksty syntagmatyczny i paradygmatyczny oraz ogólny kontekst semantyczny³².

Podkreślając wagę kontekstu dalszego należy również pamiętać, że dana perykopa ma swoje organiczne i funkcjonalne miejsce w obrębie całej ewangelii. Wiele opowiadań pojawia się także w każdej ewangelii synoptycznej. Opisy te są zgodne co do istoty. Są tu jednak obecne oryginalne retusze redakcyjne wyrażające teologiczno-kerygmatyczną specyfikę poszczególnego ewangelisty-redaktora. Różnice te świadczą o tym, że każdy z synoptyków przedstawia dane misterium we właściwy dla siebie sposób³³. Ważnym narzędziem w odczytaniu orędzia biblijnego będzie zatem porównanie synoptyczne, które pozwala uchwycić cechy wspólne oraz różnice w rozłożeniu akcentów kerygmatycznych, np. rozszerzenia, skrócenia i inne zmiany wynikające z aktualizującego przekazu danego ewangelisty. Uwzględnienie schematu, koncepcji danego ewangelisty pozwoli odkryć, co autor chciał powiedzieć poprzez dane opowiadanie³⁴. W ten sposób kaznodzieja łatwiej uchwyci także aspekt literacki, redakcyjny i teologiczny

³¹ Por. YOFRE. *Esegesi contemporanea*. s. 485; SIMON. *Przepowiadanie biblijne*. s. 67.

³² Por. J. K. PYTEL. *Objaśnianie sensu biblijnego w Kościele*. Gniezno 1996 s. 59.

³³ Ewangelisci w różny sposób redagowali wydarzenia zbawcze z życia Jezusa, ponieważ ich dzieła nie były mechaniczną kompilacją, lecz świadomą pracą redakcyjno-literacką i teologiczną. Misteria Jezusa były interpretowane przez ewangelistów w świetle wiary (odczytywane były na nowo w świetle Paschy) oraz pogłębiane przez odwołanie się do Starego Testamentu i do potrzeb poszczególnych wspólnot kościelnych. Każdy z ewangelistów miał swe ulubione tematy teologiczne, a w wyjaśnianiu tajemnic życia Jezusa uwzględniał różne problemy i potrzeby adresatów, dla których przeznaczał swe dzieło. Zatem już na tym etapie miała miejsce interpretacja i adaptacja. Potrzeby Kościołów inspirowały pracę redakcyjną, przenikając dzieło aż do najdrobniejszych szczegółów i różnicując przez to poszczególne Ewangelie. Dostosowując się do nich, każdy ewangelista mógł w sposób szczególny oświetlić jakiś jeden aspekt nauki czy osoby Jezusa, pozostawiając swoje oryginalne znamię na materiale, jaki otrzymał z tradycji. Dlatego właśnie każdy z ewangelistów zasługuje na to, aby być czytany i wyjaśniany we własnej perspektywie. J. KUDASIEWCZ. *Homilie na Święta Pańskie a problem synoptyczny*. „Przegląd Homiletyczny” 8:2004 s. 38.

³⁴ Zob. TENZE. *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*. Żabki 1999 s. 77-82.

określonej ewangelii. Różnice te pomogą również w poznaniu środowiska życia autora ewangelii i jej adresatów. Musi o tym pamiętać każdy homilista ze względu na nowy, trzyletni cykl czytań. Każdego roku przecież proklamowana jest Ewangelia „według św. Mateusza”, „według św. Marka”, „według św. Łukasza”. Taka świadomość ustrzeże kaznodzieję przed głoszeniem co roku takiej samej, schematycznej homilii i pomoże mu wyjaśnić to samo misterium zbawcze oświetlając je z różnych stron³⁵.

Oprócz kontekstu danej ewangelii, kaznodzieja powinien uwzględnić także w jaki sposób dana perykopa funkcjonuje w kontekście całego Nowego Testamentu, a nawet w kontekście całego Pisma św. (kontekst ogólny). Trzeba pamiętać tutaj, że Pismo św. stanowi organiczną całość (por. KO 12), co zakłada historio-zbawczą interpretację perykop ewangelicznych. Kaznodzieja poszukując orędzia danego tekstu powinien pamiętać zatem o zasadzie, że najlepszym interpretatorem Biblii jest sama Biblia. Nie może on więc zapomnieć o miejscach paralelnych (równoległych), w których powtarzają się te same wyrazy (paralelizm leksykalny)³⁶ lub te same treści (paralelizm rzeczowy). Pomocą będą tu dla kaznodziei konkordancje i słowniki biblijne, które ukazują rozwój pewnej idei w Biblii, a więc jej kontekst dalszy oraz miejsca paralelne do niej się odwołujące³⁷.

d) Analiza kompozycji

Bardzo pożytecznym, a nawet koniecznym narzędziem w badaniu perykop biblijnych jest analiza ich struktury literackiej³⁸. Jest to analiza retoryczna odkrywająca hebrajski sposób myślenia autorów Biblii

---

³⁵ Por. TWARDY. *Głoszenie cudów Jezusa*. s. 98; KUDASIEWICZ. *Homilie na Święta Pańskie a problem synoptyczny*. s. 33-39.

³⁶ Jeżeli kaznodzieja chce zbadać teologiczną treść jakiegoś terminu występującego w opowiadaniu biblijnym, powinien przy pomocy konkordancji zebrać wszystkie miejsca paralelne w Biblii (oczywiście szczególne znaczenie mają miejsca paralelne w dziele tego samego autora), w których występuje dane pojęcie, następnie przeanalizuje je i w sposób syntetyczny przedstawi owoce tej analizy. Por. KUDASIEWICZ. *Biblia – historia – nauka*. s. 109 n.

³⁷ Zob. *Słownik teologii biblijnej*. Red. X. Leon-Dufour. Poznań 1990.

³⁸ „Odczytanie struktury perykopy uchroni każdego homiletę przed najpoważniejszym błędem, jakim jest niepełne zrozumienie istoty zawartego w słowie Bożym orędzia i przepowiadanie w oparciu o uczuciowe lub egocentryczne podejście do niej. Dowlone wybieranie sobie zdań lub zwrotów jako tematów homilii – często spotykane we współczesnym kaznodziejstwie – jest przejawem nieposłuszeństwa wobec słowa

(a więc inna niż retoryka grecko-rzymska). Jest ona również ważną pomocą w badaniu większych partii tekstowych, takich jak zespoły perykop (tworzące sekwencje) i zespoły sekwencji, które tworzą rozdziały (inne niż te zaznaczone w popularnych wydaniach Biblii), a w ostateczności całą księgę. Odkrycie struktury umożliwia wnikanie w głąb orędzia, które jest zawarte w perykopie stanowiącej zwartą i samodzielną jednostkę literacką. Przede wszystkim jednak, dobrze określona struktura objawia zasadniczy temat czytanego fragmentu (*structura revelat*). Właściwie wydzielone segmenty z kolei zawierają ważne elementy tworzące lub uzasadniające przesłanie syntetycznie ujęte w temacie.

Analiza retoryczna jest metodą łatwą i może być stosowana zarówno przez teologa, jak i przez kaznodzieję, który nie dysponuje specjalistyczną wiedzą w zakresie badań biblijnych. Wystarczy umiejętność wyodrębnienia danej jednostki tekstu jako całości, a także segmentów, z których jest zbudowany. Potrzebna jest tutaj spostrzegawczość oraz zastosowania kryteriów formalnych (występujące w tekście te same słowa, synonimy, antonimy, te same formy, słowa kluczowe). Potem należy ułożyć tekst według modelu dyptyku czy tryptyku (struktura paralelna w perykopie) lub nakładających się pierścieni (struktura koncentryczna w pojedynczym zdaniu – chiasm, bądź też struktura koncentryczna w perykopie). W przypadku struktury paralelnej należy następnie dokonać wertykalnej i horyzontalnej analizy jej poszczególnych segmentów³⁹.

W powyższej pracy interpretacyjnej kaznodzieja ma do dyspozycji wiele opracowań zawierających badania ksiąg biblijnych tą właśnie metodą. Jeśli chodzi o pozycje polskojęzyczne w tym względzie to wyróżnić należy przede wszystkim dzieło R. Meyneta: „Czy czytaliście św. Łukasza? Przewodnik, który prowadzi do spotkania”⁴⁰. Autor w sposób syntetyczny prezentuje tu owoce retorycznej analizy poszczególnych rozdziałów, sekwencji i perykop Ewangelii według św. Łukasza. Równie ważną pomocą będą tutaj także wszelkiego rodzaju wprowadzenia do hebrajskiej retoryki biblijnej⁴¹.

Bożego i zawartego w nim orędzia, które Duch Święty pragnie za pośrednictwem homilety skierować do współczesnych uczniów Chrystusa, tworzących wspólnotę słuchającą”. H. WITCZYK. *Od struktury perykopy do homilii*. „Przegląd Homiletyczny” 5-6:2001-2002 s. 52.

³⁹ *Tamże*. s. 44-51.

⁴⁰ R. MEYNET. *Czy czytaliście św. Łukasza? Przewodnik, który prowadzi do spotkania*. Kraków 1998.

⁴¹ Zob. R. MEYNET. *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*. Kraków 2001.

e) *Porównanie różnych tłumaczeń tekstu biblijnego oraz poznanie podstawowego słownictwa*

Aby odczytać zamierzony przez hagiografa sens tekstu biblijnego, powinno się korzystać z tekstu Pisma św. w języku oryginalnym. Tylko taki tekst bowiem jest bezpośrednio natchniony. Każde tłumaczenie jest już tekstem natchnionym tylko pośrednio. Tekst oryginalny posiada tajemniczą głębię, która nie jest spłycona przez lepszy lub gorszy przekład⁴². Aby korzystać z tekstu oryginalnego potrzebna jest jednak znajomość języków biblijnych. Wiadomo, że wielu kaznodziejów nie ma tego typu kwalifikacji. W tym względzie rzeczą bardzo użyteczną będzie zatem korzystanie z dobrych tłumaczeń z języka oryginalnego⁴³ oraz porównanie dwóch lub trzech dobrych tłumaczeń Pisma św. Różnice między poszczególnymi wersjami pozwolą zauważyć jakie są główne trudności związane z rozumieniem danego tekstu. Pomogą także uniknąć rutynowej lektury tekstu (kaznodzieja już wielokrotnie widział lub słyszał dane sformułowania biblijne)⁴⁴.

W uświadomieniu treściowego jądra danego tekstu biblijnego pomoże kaznodziei również uważna lektura tekstu wychodząca od znajdującego się w nim słownictwa. Chodzi o wyszukanie w poszczególnych zdaniach elementów kluczowych, tzn. tych, od których zależą i w świetle których uzyskują swój sens wszystkie pozostałe elementy (główne czynności, pierwszoplanowe osoby, istotne okoliczności). Przez wydobycie sensu ważniejszych czasowników, rzeczowników, przymiotników i przysłówków odkryje on w nich całą gamę aluzji, odniesień, powiązań z wydarzeniami i tekstami paralelnymi. W poznaniu etymologii słów – kluczy pomogą kaznodziei z pewnością słowniki pojęć biblijnych, słowniki języka greckiego, hebrajskiego⁴⁵.

⁴² „Czytając w oryginale, łatwiej uchwycić istniejące w tekście napięcie na poziomie znaczeń, dynamikę akcji, całe bogactwo aluzji i odniesień. Siłą rzeczy czytelnik-kaznodzieja przenosi się duchem w czasy i środowisko, w którym tekst się rodził. Łatwiej rozpoznaje pytania, na które autor czytanego tekstu pragnął odpowiedzieć, wyraźniej dostrzega wezwania i zachęty, którymi zwracał się do pierwszych adresatów”.

WITCZYK. *Rola biblistyki w procesie kształcenia kaznodziejów*. s. 142.

⁴³ Bardzo użytecznym może okazać się tutaj chociażby: *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*. Tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski. Warszawa 1994.

⁴⁴ Por. YOFRE. *Esegesi contemporanea*. s. 484; KUDASIEWICZ. *Biblia – historia – nauka*. s. 108.

⁴⁵ Zob. R. POPOWSKI. *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich hasel, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasowników*. Warszawa 1997³.

f) Uwzględnienie realiów biblijnych

Jeśli analizowane opowiadanie ma związek z faktami historycznymi, miejscem geograficznym, osobowością lub szczególną instytucją (np. święta; instytucje prawne), to kaznodzieja powinien poznać te biblijne realia odwołujące się przecież do świata starożytnego. Aby uzyskać konieczne w tym względzie informacje, dobrze jest odwołać się do słowników i encyklopedii biblijnych, komentarzy czy not zawartych w dobrych wydaniach Biblii (jak np. Biblia Jerozolimską⁴⁶). Informacje te będą użyteczne dla kaznodziei, który będzie mógł wejść w świat tekstu, a zwłaszcza tekstu narracyjnego. Pozwoli mu to precyzyjnie zrozumieć okoliczności działania bohaterów, ich uwarunkowania, przyczyny określonych zachowań, trudności jakie napotykali w swym działaniu. Trzeba pamiętać jednak, że nie muszą one koniecznie znaleźć się w treści homilii. Rozważania te służą samemu kaznodziei w wydobywaniu kerygmatu. Uwzględniając realia biblijne, uniknie się także w przepowiadaniu, z jednej strony wyrwanego z życia, suchego i bezbarwnego opisu danego misterium, a z drugiej strony upiększającego historycyzmu, psychologizowania, modernizowania i patrzenia na okoliczności biblijnego wydarzenia poprzez realia współczesnego życia⁴⁷.

g) Refleksja nad poszczególnymi elementami tekstu

J. A. Wallace⁴⁸ proponuje, aby rozważając dany tekst biblijny warto zwrócić także uwagę na występujące tutaj często obrazy, wizje. Każdy z nich posiada głęboką wymowę teologiczną i może stać się źródłem homilii. Obrazy te poruszają umysły, serce, wolę i wyobraźnię słuchaczy oraz budzą ich świadomość na temat pełni życia zapropinowanej w Chrystusowym misterium.

Bardzo użytecznym narzędziem w pracy nad tekstem biblijnym będzie także uważne prześledzenie – wiersz po wierszu – całej perykopy i odszukanie jej przewodniej myśli. Ta główna myśl kryje się zwykle w centralnym zdaniu danego tekstu (*Kernwort*) i stanowi jego ośrodek, punkt szczytowy. Określa się ją jako „skopus” analizowanej perykopy. W odszukaniu tej myśli przewodniej pomaga wspomniana wyżej refleksja nad poszczególnymi elementami tekstu, jego kompo-

⁴⁶ Zob. *Komentarze i marginalia Biblii Jerozolimskiej do Ewangelii*. Gniezno 1992.

⁴⁷ POŁ. YOFRE. *Esegesi contemporanea*. s. 484 n; TWARDY. *Głoszenie cudów Jezusa*. s. 100 n; WITCZYK. *Rola biblistyki w procesie kształcenia kaznodziejów*. s. 142 n.

zycją oraz kontekstem opisanego wydarzenia. Takie węzłowe, kerygmaticzne zdanie, któremu podporządkowane są inne, rzuca światło na całą perykopę i pozwala wybrać właściwy kierunek interpretacji⁴⁹.

h) Wykorzystanie komentarzy wielkich autorów klasycznych

Interpretację tekstu biblijnego ubogaci także lektura komentarzy i homilii wielkich autorów klasycznych (ojcowie Kościoła⁵⁰, święci, mistrzowie duchowi). Dzieła te z jednej strony są wyrazem żywej Tradycji Kościoła – pokazują jak Kościół rozumiał te misteria w ciągu wieków. Z drugiej zaś strony w sposób bardzo głęboki wyjaśniają naukę Chrystusa, przez co pobudzają do świętości życia. Trzeba jednak uświadamiać sobie uwarunkowania historyczne, w których teksty te powstały. Wspomniani autorzy także zwracali się do konkretnego odbiorcy, często bardzo różnego od współczesnego słuchacza kazań.

g) Medytacja nad tekstem biblijnym

W dotarciu do ducha tekstów biblijnych potrzebna jest również ich „pobożna lektura” (KO 25). Chodzi tu o duchowe odczytanie tekstu, o otwarcie się na natchnienie Ducha Świętego, który towarzyszył hagiografowi przy spisywaniu tekstu oraz jest obecny w tekście. W Piśmie św. bowiem Bóg mówi do człowieka w sposób ludzki, dlatego też oprócz sensu zamierzonego przez autora tekstu biblijnego, kaznodzieja powinien również poszukiwać w nim sensu zamierzonego przez Boga, sensu zawsze aktualnego – skierowanego do ludzi wszystkich czasów (por. KKK 111; KO 12)⁵¹.

Konieczność działania Ducha Świętego w interpretacji Pisma zakłada fakt, że nie ma identyczności między Słowem Boga a Pismem.

---

⁴⁸ Por. WALLACE. *Przepowiadanie na Święta Pańskie*. s. 60-62.

⁴⁹ Por. J. TWARDY. *Głoszenie cudów Jezusa*. s. 101 n; WITCZYK. *Rola biblistyki w procesie kształcenia kaznodziejów*. s. 148.

⁵⁰ „U ojców Kościoła lektura Pisma i jego interpretacja zajmują wiele miejsca. Świadczą o tym przede wszystkim dzieła bezpośrednio dotyczące rozumienia Pism, a mianowicie homilie i komentarze, a także dzieła polemiczne i podejmujące kwestie teologiczne, w których powołanie się na Pismo służy jako główny argument”. IBK III, B. 2 (s. 74).

⁵¹ Zob. T. M. DĄBEK. *Sensy Pisma świętego w świetle dokumentu „Interpretacja Biblii w Kościele”*. W: *Interpretacja Biblii w Kościele*. s. 178-195; G. RABIŃSKI. *Pismo święte źródłem całego chrześcijańskiego nauczania*. W: *Biblia – Sobór – Życie. Sympozjum Synodalne w Akademii Teologii Katolickiej*. Red. M. Czajkowski. Warszawa 1994 s. 88-105.

Pismo nie jest bezpośrednio Słowem Boga. Ono „zawiera Słowo Boga” (KO 24), lecz go całkowicie nie wyczerpuje. Pismo jest jakby świadkiem Słowa, „sakramentem”, w którym to Słowo może być usłyszane. Aby Pismo mogło objawić Chrystusa, przekazywać słowo Boże, potrzebna jest zatem duchowa hermeneutyka, potrzebne jest działanie Ducha Świętego⁵². Temu służy właśnie medytacja nad tekstem biblijnym⁵³. W ten pneumatologiczny proces wpisuje się także sama homilia. Będąc *exegesis* i *meditatio* słowa Bożego uczestniczy ona bowiem w działaniu Ducha Świętego, który wzbudził Słowo w hagiografie, doprowadził go do spisania tego Słowa i który w homilii pomaga wydobyć to samo Słowo z Pisma i ożywia go uobecniając opisane misterium⁵⁴.

Duchowa lektura tekstu biblijnego jest osobistym spotkaniem kanzodziei z Jezusem Chrystusem na kanwie słowa biblijnego. Homilista traktuje bowiem tekst jako skierowany osobiście do niego. Takie spotkanie rozpoczyna się od szczerzej i ufnej modlitwy. Charakteryzuje się ono kreatywnością polegającą na dostrzeżeniu szczegółów i zjawisk, które nie zostały wyrażone słowami. Cechą duchowej lektury opowiadania biblijnego jest również wielokrotne (zawsze z innego punktu

---

⁵² Por. *Lineamenta* nr 20.

⁵³ „Medytacja umożliwia odkrycie Prawdy, która ma swe ostateczne źródło w Chrystusie, a nawet ma wyraźne oblicze Chrystusa – jest Prawdą-Osobą, nie ideą, abstrakcyjną tezą, definicją katechizmową, dogmatem. Odkrycie osobowego wymiaru Prawdy Pisma jest w nas możliwe dzięki działaniu Ducha Prawdy, który objawia, czyli uobecnia w czytającym Chrystusa”. WITCZYK. *Rola biblistyki w procesie kształcenia kanzodziejów*. s. 151. Por. D. BONHOEFFER. *La parola predicata. Corso di omiletica a Finkenwalde (1935-1939)*. Torino s. 46-48.

⁵⁴ Por. SIMON. *Przepowiadanie biblijne*. s. 79-81. Francuski teolog J-J. von Allmen wskazując na uroczystą wymowę wydarzenia, jakim jest lektura i przepowiadanie słowa Bożego w czasie kultu, podkreśla między innymi: „Kiedy wykonuje się lekturę Biblii następuje pewna fundamentalna rzecz: świadek, którego świadectwo zostało «pogrzebane» w lekturze, podnosi się, aby podjąć to Słowo. To wydarzenie możliwe jest dzięki działaniu Ducha Świętego. Lektura Pisma musi zostać poprzedzona epiklezą, ponieważ to dzięki Duchowi Świętemu zachodzi to swoiste zmartwychwstanie Pisma i jego wejście w Słowo, a Pismo pod formą lektury znajduje swoje usprawiedliwienie i swoje miejsce w kulcie Kościoła: lektura rzeczywiście zostaje wykonana po to, aby świadek powrócił do świadczenia a *anagdos* stało się *anamnezą*, to znaczy aby to, co zostało powiedziane w innym czasie i na innym miejscu, zostało wypowiedziane na nowo w sposób żywy i nowy, tu i teraz”. TENZE. *Celebrare la salvezza: dottrina e prassi del culto*. Torino 1986 s. 11.

widzenia) czytanie tekstu. Lekturze takiej towarzyszyć ma rozmyślanie (medytacja) nad tekstem biblijnym. Medytacja ta składa się z trzech części: uchwycenie głównej myśli, idei centralnej, kluczowego pojęcia; refleksja nad tą główną myślą, wyciąganie mądrości i światła z uchwyconego orędzia; doświadczenie oczyszczającego olśnienia i umocnienia (kaznodzieja konfrontuje z opowiadaną historią własne życie). Tak przeżywana medytacja prowadzi do odkrycia duchowego sensu Pisma św. do odczytania całej głębi tekstu, dostrzeżenia jego wewnętrznego bogactwa⁵⁵.

Homilia, która zrodzi się na medytacji (pobożna lektura tekstu biblijnego przez kaznodzieję) będzie potem zmierzać do kontemplacji (prowadzi słuchacza do kontemplacji Chrystusa obecnego w tekście biblijnym i liturgii). Medytacja ukształtuje również formę homilii. Jej język stanie się wtedy bogaty, żywy, obrazowy⁵⁶.

3. FORMUŁOWANIE KERYGMATU

Zastosowanie ukazanych metod i osiągnięć egzegezy oraz kaznodziejska interpretacja tekstu świętego powinny prowadzić do odkrycia tematu biblijnego oraz sformułowania kerygmatu. Temat biblijny należy określić jako historyczną i niezmienną rzeczywistość biblijną, którą Chrystus łączy w sobie⁵⁷. Sformułowanie kerygmatu to odkrycie sensu opowiadania. Chodzi o wydobycie tego, co tekst mówi (temat, główna myśl, która powinna być wyrażona w jasnym i zwięzłym zdaniach zawierającym przynajmniej podmiot i orzeczenie) oraz co tekst sprawia (cel, intencja; może nią być np.: informowanie, wyjaśnianie, korygowanie, pocieszanie, strofowanie, utwierdzanie, perswadowanie, napominanie, itp.)⁵⁸.

---

⁵⁵ W sposób bardziej precyzyjny kaznodziejską medytację nad tekstem biblijnym opisują: R. ZERFASS, *Od perykopy do homilii*. Kraków 1995 s. 122-126; PRZYCZYNA, *Kaznodziejski przekaz opowiadań*. s. 109-113; WITCZYK, *Rola biblistyki w procesie kształcenia kaznodziejów*. s. 146-152.

⁵⁶ Por. ZERFASS, *Od perykopy do homilii*. s. 122.

⁵⁷ Por. R. DE ZAN, *Ermenutica (del lezionario)*. W: *Liturgia*. Red. D. Sartore, A. M. Triacca, C. Cibien. Milano 2001 s. 671.

⁵⁸ Por. PRZYCZYNA, *Kaznodziejski przekaz opowiadań*. s. 123-128; J. CHMIEL, *Intencja autora jako zasada hermeneutyczna. Przyczynek do teologii natchnienia biblijnego*. „Ruch Biblijno-Liturgiczny” 32:1979 nr 1 s. 4-14.

Dany tekst oprócz głównego tematu posiada również wątki uboczne i epizodyczne. Ważne jest, aby skoncentrować się tu na jednym, konkretnym aspekcie tekstu, który będzie stanowił dostęp do Dobrej Nowiny, do tego, co Bóg zrobił dla nas w Chrystusie i do czego nas wzywa⁵⁹. Kryterium wyboru takiego aspektu stanowić będzie sprawowane misterium (kontekst liturgii) oraz egzystencjalna sytuacja wspólnoty (por. OWMR 65).

Zakończenie

W Piśmie św. chodzi przede wszystkim o doprowadzenie człowieka do wiary, do rozpoznania w opisywanych misteriach zbawiającego Boga (por. KO 7). Taki cel posiada również chrześcijańska homilia, która ze swej natury powinna być przedłużeniem, interpretacją i aktualizacją oraz „jasnym i poczekającym odzwierciedleniem”⁶⁰ słowa Bożego. Homilia ma przekazywać współczesnemu człowiekowi zbawcze orędzie tekstu biblijnego oraz doprowadzić go do udzielenia odpowiedzi objawiającemu się Bogu poprzez wiarę i moralne zaangażowanie (por. OWMR 29). Podstawowym zadaniem kaznodziei jest zatem przekazywanie wiernym istotnej treści żywego słowa Bożego zawartego w tekstach świętych. Aby tak się stało kaznodzieja powinien najpierw w sposób naukowy zbadać jego treść. Pomijanie naukowych zasad odczytywania orędzia biblijnego może prowadzić kaznodzieję do niepełnych, subiektywnych (głoszenie nie tego „co mówi tekst”, lecz tego „co się wydaje kaznodziei, że tekst mówi”), a nawet błędnych ujęć Pisma św. Egzegeza naukowa i kaznodziejska interpretacja tekstów biblijnych korzystają z tych samych zasad i metod.

W świetle powyższych refleksji należy stwierdzić, że kaznodziejska droga do odkrycia orędzia biblijnego powinna prowadzić przez poznanie rodzaju literackiego, redakcji i tradycji, kompozycji, kontekstu i miejsc paralelnych danego tekstu. Homilista nie powinien zaniedbywać też takich narzędzi hermeneutycznych jak: korzystanie z różnych i dobrych tłumaczeń tekstu biblijnego; poznania realiów biblijnych; refleksji nad poszczególnymi elementami tekstu; korzystania z komentarzy wielkich autorów klasycznych. Pomocą okażą mu

---

⁵⁹ Por. WALLACE. *Przepowiadanie na Święta Pańskie*. s. 61 n.

się w tym względzie również wszelkiego rodzaju komentarze, słowniki, konkordancje czy encyklopedie biblijne. Do ubogacenia odkrytego kerygmatu doprowadzi kaznodzieję także medytacja nad tekstem biblijnym – „duchowa” lektura Biblii. Zastosowanie ukazanych metod i osiągnięć egzegezy oraz kaznodziejska interpretacja tekstu świętego powinny prowadzić do odkrycia tematu biblijnego oraz sformułowania kerygmatu. W tym miejscu należy dodać, że wydobyte za pomocą naukowej i duchowej lektury orędzie biblijne powinno zostać także odczytane w świetle liturgii, która dokonuje jego interpretacji i aktualizacji⁶¹. W liturgii bowiem słowo Boże jest pogłębiane, rozumiane, medytowane, przyjmowane, przeżywane. Tekst biblijny jest przede wszystkim celebrowany⁶². Kolejnym zadaniem kaznodziei powinno być zatem odkrycie sposobu, w jaki tekst biblijny został zinterpretowany przez Lekcjonarz, zanalizowanie tekstów euchologicznych, które zwłaszcza w Okresach Mocnych stanowią ważny, hermeneutyczny klucz w odczytaniu perykop Lekcjonarza oraz wzięcie pod uwagę sprawowanego misterium i okresu roku liturgicznego, w którym zostało ono umieszczone.

---

⁶⁰ *Lineamenta* nr 22.

⁶¹ „W tradycji chrześcijańskiej liturgię uważano zawsze za miejsce *par excellence* przeznaczone do interpretacji Pisma św., które w sposób zupełnie naturalny zostało włączone do liturgii, a szczególnie do liturgicznej proklamacji (tzn. głoszenia słowa Bożego w kontekście zgromadzenia liturgicznego). Pismo św. stało się przez to tym, czym jest – słowem Bożym, obecnym, czynnym”. N. BONNEAU. *Biblia a liturgia*. W: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego. Komentarz katolicki i ekumeniczny na XXI wiek*. Red. W. R. Farmer. Warszawa 2001 s. 117.

⁶² Liturgia bowiem, „której moment szczytowy stanowi celebrowanie eucharystyczne, zasadniczo realizuje najdoskonalszą aktualizację tekstów biblijnych, ponieważ umiejscawia ich proklamację pośrodku społeczności wierzących zebranych wokół Chrystusa, aby zbliżyć się do Boga”. IBK IV, C. 1 (s. 92).

INTERPRETATION PRINCIPLES OF THE BIBLICAL
TEXT IN PREACHER'S PRACTICE

S u m m a r y

Requirement of each homily is absolute faithfulness of message included in the Word of God. And because a way from the text up to the sermon should always go through exegesis therefore the preacher is to know and use at least some principles of the biblical hermeneutics. Thanks to these principles he should discover the literary genre, tradition and the way of editing the text, get to know its context and composition. He should also make use of good translations of the biblical text and the comments of great classical authors. It is also important spiritual interpretation of the Holy Bible which in fact is a preacher's meditation on the biblical text.

Thum. Jarosław Sempryk

Słowa kluczowe: tekst biblijny, hermeneutyka biblijna, nauki biblijne, homilia, kaznodziejstwo

Key words: biblical text, biblical hermeneutics, biblical teachings, homily, preaching